

אימתי נאמרה למשה הפרשה הזו

מים ראשונים: במחשבה שנייה, כותרת אפשרית אחרת לדף זה היא: משכן או עגל, מי קדם למי? אך נשתקעה הכותרת הראשונה של דף זה שכתבנו לפני מספר שנים, וכיוון דעל – על.¹

וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשֹׁכְנֵי בְתוּכֶם: (שמות כה ח).²

שמות רבה פרשה לג סימן א – המשך של מתן תורה

"ועשו לי מקדש" – אמר להם הקב"ה לישראל: מכרתי לכם תורת, כביכול נמכרתי עמה. משל למלך שהייתה לו בת יחידה. בא אחד מן המלכים ונטלה. ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו. אמר לו [המלך]: בתי שנתתי לך יחידית היא. לפרוש ממנה – איני יכול, לומר לך: "אל תטלה" – איני יכול, לפי שהיא אשתך. אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם. כך אמר הקב"ה לישראל: נתתי לכם את התורה. לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תיטלוה איני יכול. אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו, שנאמר: "ועשו לי מקדש".

שמות רבה נ ב – הארון הוא מרכז המשכן

"תן לחכם ויחכם עוד" – זה משה... שהיה למד תורה מפי הגבורה ובא ואמר לישראל ומטיבן והוא מוסיף להם חיים. דבר אחר: "תן לחכם ויחכם עוד" – זה בצלאל. אתה מוצא בשעה שאמר הקב"ה למשה: "עשה המשכן", בא ואמר לבצלאל. אמר לו [בצלאל למשה]: מהו המשכן הזה? אמר לו: שישרה הקב"ה שכינתו בתוכו ומלמד לישראל תורה. אמר לו בצלאל: והיכן התורה נתונה? אמר לו: משאנו עושים את המשכן אנו עושים הארון. אמר לו: רבנו משה, אין כבודה של תורה בכך, אלא אנו עושים הארון ואח"כ המשכן לפיכך זכה שיקרא על שמו שנאמר: "ויעש בצלאל את הארון".³

מדרש תנחומא פרשת תרומה סימן ח – לאחר (בעקבות) חטא העגל

"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" – אימתי נאמרה למשה הפרשה הזו של משכן? ביום הכיפורים עצמו! אע"פ שפרשת המשכן קודמת למעשה העגל [בסדר הכתובים]. אמר ר' יהודה ב'י שלום: אין מוקדם ומאוחר בתורה... ביום הכיפורים נאמר למשה "ועשו לי מקדש" ... ואתה מוצא שביום הכיפורים נתכפר להם ובו ביום אמר לו הקב"ה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", כדי שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל. ולכך נקרא משכן העדות שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם. אמר הקב"ה יבוא זה שבמשכן ויכפר על זהב

¹ ביטוי תלמודי בארמית שפירושו: כיוון שנכנס – נכנס. ראו ביטוי זה בגמרא עירובין מא ע"ב לגבי הערמה בתחומין בשבת וכמו כן בגמרא בבא בתרא כא ע"א ופסחים קיב ע"א לגבי שיבוש או טעות שכיוון שנכנסו – נכנסו.

² "מקדש" ו"משכן", האם יש משמעות ללשון כפולה זו? לפי הגמרא במסכת שבועות (טז ע"ב): "משכן איקרי ומקדש איקרי משכן". אך בשגרת הלשון שלנו "מקדש" הוא בית המקדש (ובימינו "מקדש מעט" – בית הכנסת) ואילו "משכן" הוא מה שנבנה במדבר והועתק בכניסה לארץ לשילה, עד לבניין בית המקדש הראשון ע"י שלמה. (ראו דברינו [משכן שילה](#) בפרשה זו). אז למה הכוונה כאן? על מה נצטוו בפרשת תרומה? על "המשכן" או על "המקדש"? או שמא על שניהם? האם יש כאן גם רמז למקדש מעט של ימינו שמכונה פעמים רבות משכן [שם של משהו]?

³ כבר הרחבנו לדון במדרש זה בהקשר לוויכוח בין משה לבצלאל מה קודם למה: הארון או המשכן, ראו דברינו [ארון קודם או משכן קודם – שיטת בצלאל מול שיטת משה](#) בפרשת ויקהל. בין אם עושים ארון תחילה על מנת לשכן בו את הלוחות כמתואר בפרשת תרומה וכפי שבצלאל גילה בחכמתו עפ"י מדרש זה, ובין אם עושים משכן תחילה על מנת לשכן בו את הארון כמתואר בסדר עשיית המשכן בפרשת ויקהל וכפי שבצלאל גילה בחכמתו עפ"י מדרשים אחרים הפוכים, מה שנוגע לנושאנו כאן הוא מקומו המרכזי של הארון המחזיק את התורה. הוא מטרת המשכן המרכזית: "שבשביל הארון שהוא עיקר של ועשו לי מקדש הוצרך לעשות משכן" (רשב"ם שמות כה י). והלא פסוקים מפורשים הם בתורה בתחילת פרשת תרומה, במעשה הארון: "וַיִּנְתֵּן אֶל הָאָרֶן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֲלֶיךָ: ... וְאֶל הָאָרֶן תִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֲלֶיךָ". וכן הוא בפשט הפסוקים דברים פרק י פסוק ג ופרק לא פסוק כו. הארון וממילא המשכן כולו הוא במטרה להחזיק את התורה. בכך גם נסגר המעגל עם ימינו שהרי במשכן \ מקדש מעט שלנו ודאי שהארון והתורה שבו הם העיקר. לשעתו ולדורות ראה יפה בצלאל.

שנעשה בו העגל ... ולכן מתכפרין בזהב "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב", אמר הקב"ה: "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך"⁴ (ירמיה ל יז).

רש"י שמות פרק לא פסוק יח – שמונים יום אחרי חטא העגל

"ויתן אל משה ככלותו לדבר איתו ... שני לוחות העדות וגו' " - אין מוקדם ומאוחר בתורה. מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה. שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן.⁶

אבן עזרא הפירוש הקצר שמות פרק לג פסוק יז – ציווי ראשון, חטא, פיוס, ציווי מחודש

"גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה" - וטעם כל הפרשה,⁷ כי השם אמר למשה, קודם מעשה העגל "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". וכאשר עשו העגל אמר: "לא אעלה בקרבך" והנה לא יעשה המקדש. וכאשר התחנן משה אל השם ... ופייס שנית על ישראל, אז אמר לו שהוא ישכון בקרב ישראל.⁸

תְּבַאֲמוּ וְתִטְעַמוּ בְּהַר נִחְלָתְךָ מִכֹּון לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת ה' מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי פּוֹנְנוּ יְדִיךָ: (שמות טו יז).⁹

רמב"ן שמות פרק טו פסוק יג – כבר בשירת הים ביציאת מצרים

⁴ ראו מסכת שבת ל ע"א וסוכה מא ע"א שפסוק זה מירמיהו הוא המקור למנהגים שהם זכר למקדש!
⁵ מדרש זה מייצג מדרשים ופרשנים רבים אשר הולכים בשיטה שציווי המשכן הוא לאחר חטא העגל, "אין מוקדם ומאוחר בתורה". פרשת תרומה באה לאחר פרשת כי תשא: "יבוא זהב משכן וכפר על זהב עגל" (ספרי דברים פסקא א, נראה שזה המקור לביטוי). כך גם במדרשים רבים אחרים, כגון תנחומא (בבור) פרשת כי תשא סימן ג: "עד שלא עשיתי אותו מעשה לא השרית שכינתך בקרבינו, אבל משעשיתי אותו מעשה ואמרת: ועשו לי מקדש – ומרים ראשי". ובתנחומא פרשת תצוה סימן יד: "וינחם ה' על הרעה אשר עשה לי רש"ע, הרי כבר נתרצית. מי מודיע לבאי עולם שאתה נתרצית לישראל? אמר לו: ועשו לי מקדש", עוד בתנחומא פרשת כי תשא סימן לא: "ובו ביום נאמר לו למשה סלחתי כדבריך וקבעו הקב"ה יום סליחה ומחילה לדורות שנאמר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר, ומיד צוה לו למשה ועשו לי מקדש". ומדרש תנחומא פרשת פקודי סימן ו מביא את המשל על המלך שנשא אשה וכעס עליה והשכנות ("הטובות") אמרו לה: "שוב בעליך אינו חוזר לך", עד שלמים חזר המלך והתרצה לאשתו "ונכנס, עמד בפלטין ואכל ושתה עמה. ועדיין שכנותיה לא היו מאמינות שנתרצה לה. ומתוך כך ראו ריח בשמים עולה מן הבית ידעו הכל שנתרצה לה". כך גם משתמע מהמדרשים הדורשים את הפסוק בהושע יד: "ארפא משובתם אוהבם נדבה" כגון שמות רבה ויקהל מח ו, וכך משמע גם מהירושלמי שקלים פרק א: "נתבעין לעגל ונותנין נתבעין למשכן ונותנין ... יבוא זהב של כפורת וכפר על זהב של עגל". וכן רבים אחרים.

⁶ אנחנו עוברים לפרשני המקרא ובראשם רש"י שמן הסתם הכיר את רוב המדרשים שהבאנו לעיל ונקט עמדה ברורה כאותם שמאחרים את ציווי המשכן לירידת משה עם הלוחות השניים ביום הכיפורים ולריצוי על חטא העגל. (אירוע שמשום מה נשמט כמעט לחלוטין ממחזור תפילותינו ביום הכיפורים, ראו דברינו [יום מתן לוחות שניים](#) ביום הכיפורים). שימו לב למיקום הפסוק שאותו דורש רש"י בסיום ארבעים היום הראשונים של משה בהר סיני, ומיד לאחר כך מתחיל פרק לב בסיפור מעשה העגל. שימו גם לב לפרשה הסתומה שבאה לפני הפסוק שרש"י מביא ומחברת אותו לפרק לב. אין למשה שום אפשרות להודיע לעם על ציווי המשכן. ראו גם פירוש רש"י דברים י א על ארון העץ הזמני שעשה משה ברדתו עם הלוחות השניים: "ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל שהרי משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום הכיפורים, כי ברדתו מן ההר צוה להם על מלאכת המשכן וכו'". לצורך הקדמת מעשה העגל למשכן לא מהסס רש"י להשתמש בכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה" כפי שהוא עושה במקומות אחרים בפירושו לתורה. ראו דברינו [אין מוקדם ומאוחר בתורה – בפרשני המקרא](#), בדברינו בפרשת בהעלותך.

⁷ "הפרשה" עליה מדבר אבן עזרא היא התחלת לוחות שניים והריצוי לעם ישראל על מעשה העגל, בעת שמשם מבקש לראות את כבוד ה' ונענה חלקית בהתגלות בנקרת הצור.

⁸ בעקבות חטא העגל הקב"ה אומר: "לא אעלה בקרבך", היינו שלא תשרה שכינה בישראל, היינו בטל רעיון המשכן. מכאן שהציווי על המשכן קדם למעשה העגל! באופן דומה מפרש רמב"ן בשמות פרק לה פסוק א: "ואמר לכולם ענין המשכן אשר נצטוו בו מתחילה קודם שבור הלוחות, כי כיון שנתרצה להם הקב"ה ונתן לו הלוחות שניות וכת עמו ברית חדשה שילך השם בקרבם, הנה חזרו לקדמותם ולאהבת כלולותם, ובידוע שתהיה שכינתו בתוכם כענין שצוהו תחילה, כמו שאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". אבן עזרא אולי לא הכיר את כל המדרשים הנ"ל ופירש מדעתו כדרכו. אבל רמב"ן מן הסתם הכיר אותם ונטה לצד המדרשים שהולכים כסדר התורה, וכשיטתו שיש למעט ככל האפשר בשימוש בכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה". (לאבן עזרא אין בעיה בשימוש בכלל אין מוקדם ומאוחר בתורה והוא עושה זאת מספר פעמים). כך או כך, יש כאן ניסיון של פרשני המקרא לגשר בין שתי השיטות הנ"ל. היה ציווי על המשכן עוד לפני חטא העגל, אבל היה גם ריצוי וציווי מחדש לאחר חטא העגל להראות על הסליחה. דבר זה אולי מסביר גם את כפל סיפור עשיית המשכן בתורה בין פרשות תרומה-תצוה ובין פרשות ויקהל-פקודי, ואולי גם מסביר מדוע בציווי הראשון הארון קדם למשכן (בפשוט פסוקי התורה) ואילו בשני, בפרשת ויקהל, המשכן מוזכר קודם. המחלוקת משכן קודם או ארון קודם, מוארת באור מיוחד בשיטות אלה. ועדיין, ראוי נושא זה לעיון והעמקה נוספים.

⁹ פסוק זה מזכיר לנו שהביטוי "מקדש" קדם לפרשתנו ומופיע כבר בפרשת בשלח בשירת הים. שם בוודאי הכוונה היא לבית המקדש שייבנה רק לאחר שייכנסו לארץ כפי שנראה מלשון הפסוק ולפיכך אין בו הכרעה לשיטה זו או אחרת. ראו דברינו [תביאמו ותטעמו](#) בשביעי של פסח. אגב, בספר שמות כולו מופיע "מקדש" בשני מקומות אלה בלבד, בספר ויקרא שמונה פעמים ובספר במדבר ארבע פעמים (אף לא פעם אחת בספר דברים ואחת ביהושע!). סה"כ 14 פעמים בכל התורה, ובכל השאר: "משכן", "אוהל מועד" או "אוהל העדות". (בנביאים, אגב, לשון מקדש הוא השכיח).

"נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוזך אל נוח קדשך" - ... נוח קדשך הוא בית המקדש כאשר יאמר עוד: "מקדש ה' כוננו ידיך". וכן אמרו במכילתא (כאן) אין נוח אלא בית המקדש.¹⁰

מסכת כתובות דף סב עמוד ב – הקדמת המשכן¹¹

רבי ... הלך ועסק להשיא את בנו לבתו של ר' יוסי בן זימרא. פסקו לו (לחתן) שתיים עשרה שנה ללכת לבית הרב (ללמוד תורה קודם החופה). העבירו לפניו (העבירו את הכלה לפני הבחור)¹², אמר להם: יהיו שש שנים. העבירו לפניו (פעם נוספת) אמר להם: אכנס ואח"כ אלך (נעמיד חופה ואח"כ אלך ללמוד תורה). היה מתבייש מאביו. אמר לו (רבי לבנו): בני, דעת קונך יש בך, מעיקרא כתוב: "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך", ולבסוף כתוב: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".¹³

אור החיים – בכל הזמנים ובכל המקומות

ועשו לי מקדש – צריך לדעת למה קראו מקדש ותכף חזר בו וקראו משכן ... ונראה כי אומרו "ועשו לי מקדש" היה מצוות עשה כוללת כל הזמנים, בין במדבר בין בכניסתן לארץ בכל זמן שיהיו שם ישראל לדורות וצריכין היו ישראל לעשות כן אפילו בגלויות. אלא שמצינו שאסר ה' כל המקומות מעת שנבנה בית המקדש ...¹⁴

מדרש אגדה (בובר) ויקרא פרשת אחרי מות פרק יז סימן ד¹⁵

"ואל פתח אהל מועד לא הביאו". אמר להם: אסור לכם לשחוט חוץ מאהל מועד. ר' ישמעאל אומר: כיון שאמר להם משה, היו מתאווים לאכול בשר. באותה שעה הזהירו עצמן מן השחיטה שלא לשחוט חוץ מאהל מועד. ולמה כן? לפי שהיו להוטים אחר ע"ז והיו שוחטין לעבודה זרה. אמר הקב"ה למשה: צוה להם לישראל שלא ישחטו חוץ מאהל מועד, עד שירחיקם מעבודה זרה.¹⁶

¹⁰ רמב"ן מזכיר לנו שהסדר יציאת מצרים \ הכניסה לארץ \ בניית בית המקדש נרמז בשירת הים עוד לפני הפסוק "מקדש ה' כוננו ידיך", כבר בפסוק יג שם: "נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוזך אל נוח קדשך". ראו מסכת סנהדרין כ ע"ב: "שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה. ואיני יודע איזה מהן תחילה". אז מה פירוש הציווי על הקמת המשכן בפרשתנו? שינוי בתוכנית המקורית? בשל מה? שלב ביניים? שלב מכין למקדש שייבנה בארץ ישראל? ראו מכילתא בשלח פרשה י: "תביאמו ותטעמו - נתנבאו אבות ולא ידעו מה נתנבאו. תביאנו ותטענו אין כתיב כאן, אלא: תביאמו ותטעמו. אמרו: הבנים נכנסין ולא האבות". מה גרם לשינוי בתוכנית שהתוותה בשירת הים? למה צריך שלב ביניים? (אנחנו עוד לפני חטא המרגלים אז אי אפשר להצדיק את בניית המשכן בשל ארבעים שנות הנדודים במדבר).

¹¹ הבאנו את נוסח הגמרא להלן לפי תרגומו של שטיינזלץ. ראו לשון המקור בארמית שם.

¹² השיאו אז את הנערים והנערות בגיל צעיר, אבל עדיין: "אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה" (קידושין מא ע"א).
¹³ האם לפנינו סיפור "מעשה בחתן אחד שהיה משתוקק לכנס את ארוסתו" והשתעשעו החכמים בפסוקים על מנת לעודד את רוחו של החתן דן שלא יכל לכבוש את יצרו? או שמא ההפך, אין הסיפור זה אלא אמצעי ספרותי/דרשני לפרשנות המקרא והסבר של "שינוי התוכנית" שבין פרשת בשלח ופרשתנו. (ראו דברינו [הנשיא הממתינות](#) במיוחדים, שם הבאנו סיפור זה בהקשר של חתנים צעירים שגולים למקום תורה ועוזבים את נשותיהם לשנים רבות). כך או כך, סיפור זה מבליט את ההבדל בין ה"מקדש" שבשירת הים ובין "עשו לי מקדש" שבפרשתנו. אך מה גרם לשינוי זה? לפי הדעה הראשונה – מתן תורה ולפי השנייה – חטא העגל. אלא שמתן תורה היה צפוי ומתוכנן עוד מההתגלות של משה בסנה. חטא העגל היה בלתי צפוי.

¹⁴ ואולי לכן נקטה התורה פעם אחת לשון "מקדש" בתחילת פרשת תרומה בדומה לשירת הים, אבל לשון "משכן" בכל שאר ספר שמות ופרשות המשכן. פירוש אור החיים מחזיר אותנו לנקודת ההתחלה, לדואליות של השם "מקדש" מול "משכן", קבע מול ארעי, ארץ ישראל (לאחר שמינו מלך ונלחמו בעמלק) מול "בכל המקומות והזמנים". הגמרא במסכת שבוועות (הערה 2 לעיל) אמנם אומרת משכן הוא מקדש ומקדש הוא משכן (ראו גם המדרשים בתחילת פרשת פקודי שהמילה משכן מופיעה שם פעמיים, כנגד בית המקדש הראשון והשני), אבל יש משמעות לשינוי הלשון. יש "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך" ויש "בכל מקום שאתה הולך". יש בית הבחירה שייבנה במהרה בימינו ויש מקדש מעט שאנו הולכים איתו והוא הולך איתנו בכל המקומות ובכל הזמנים. וכדברי סדר עולם רבה: "אשריכם ישראל שזכיתם לעבודת המשכן, וכשם שזכיתם לכהן, כך תזכו שינתן לכם בית הבחירה ושיתשרה שכינה בתוכם, שנאמר ועשו לי מקדש". דווקא המשכן הזמני הוא שקיים יותר זמן בהיסטוריה. ומשכן זה איננו "בדיעבד" אלא לכתחילה.

¹⁵ למדרש אגדה זה שהתגלה ע"י שלמה בובר בסוף המאה ה-19 שמקורותיו לא לגמרי ברורים ([ראו הערך בניקיפדיה](#)), יש מקבילה (מקור?) בשני מדרשי תנחומא בפרשתנו: תנחומא בובר סימן יז ותנחומא הרגיל סימן י-יא.

¹⁶ מטרה מרכזית בהקמת המשכן שלא נזכרה לאורך כל ספר שמות ונזכרת רק כאן בספר ויקרא פרשת אחרי מות, היא הרחקה מעבודה זרה שהיו בני ישראל "להוטים" אחריה ובמשתמע גם אחרי שיצאו ממצרים (המשכן הוקם שנה אחרי יציאת מצרים ותשעה חודשים אחרי מתן תורה). והראיה היא מהתורה עצמה כפי שמנוסח במדרש תנחומא: "ומנין שהם שוחטין לע"ז? שנאמר ולא יזבחו עוד את זבחייהם וגו' (ויקרא יז ז)". דעה זו יכולה לכאורה להצטרף לשיטה שהמשכן בא בעקבות חטא העגל, אבל הלשון "לפי שהיו להוטים אחר עבודה זרה והיו שוחטין לעבודה זרה", מעיד שלפנינו שיטה שלישית לפיה בני ישראל נהו באופן תמידי אחרי עבודה זרה ונהגו לשחוט לה קרבנות, גם אחרי הקמת המשכן וחניכתו. עד שבאה פרשת 'שחוט חוץ' בספר ויקרא ובקשה לחדול מכך. הקמת המשכן הייתה לכתחילה כשיטות המקדימות לעיל (רמב"ן), אבל בדומה לשיטות שלאחר חטא העגל (רש"י), המשכן בא כתרופה לעבודה זרה. אך לא עבודה זרה חד-פעמית כחטא העגל, אלא עבודה זרה מתמשכת משעבוד מצרים, לפיכך נראה שזו שיטה שלישית שישודותיה בספר ויקרא ולא בספר שמות (שחציו מוקדש למלאכת המשכן) ומגלה למפרע מה הכוונה האמיתית של המשכן. עצם הקמת המשכן לא הספיקה. גם אחרי הקמתו וחונכתו המשיכו בני ישראל לזבוח לשעירים, לצד עבודת המשכן! מה

השלכה על חידת מזבח הזהב בפרשת תצווה

למחלוקת אם הציווי על המשכן ניתן לפני חטא העגל וללא קשר אליו, או שניתן לאחר (בעקבות) חטא העגל יש השלכה מעניינת על חידת מיקום מזבח הקטורת במקרא. מדוע לא נמנה מזבח הזהב שהוא כלי קודש פנימי בדומה למנורה ולשולחן ביחד איתם בפרשת תרומה, ונזכר רק בסוף פרשת תצווה? ראו בדברינו [מזבח הזהב – מזבח הקטורת](#) בפרשת תצווה שם הרחבנו בנושא זה. ושם הצענו תשובה המתבססת על ראיית פרשת תצווה כנתונה בתוכם בין השיטות שהמשכן קדם למעשה העגל ובין השיטות שהוא בא בעקבותיו. בכל פרשת תרומה ובחצי הראשון של פרשת תצווה אין שום אזכור שהמשכן מיועד להקרבת קרבנות. גם לא כאשר נזכרים בגדי הכהנים "לכבוד ולתפארת" בפרק כח. אפילו בציווי על המזבח החיצון בסוף פרשת תרומה (תחילת פרק כז) אין אזכור של קרבנות. ואנו מכירים מזבחות שנעשים לקריאה בשם ה' ובלי קרבנות אצל האבות (אברהם בראשית פרק יב, יצחק שם פרק כו, יעקב שם פרקים לג, לה). מרכז המשכן הוא הארון המחזיק "את העדת אשר אתן אליך" ומטרתו הראשונית היא: "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכַּרְבִּים אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". המשכן הוא משכן העדות וההתועדות, כשיטות שהמשכן קדם למעשה העגל וקשור למעמד הר סיני. בא פרק כט באמצע פרשת תצווה ומכניס את עבודת הקרבנות. אולי באמת בעקבות חטא העגל. המזבח החיצון הופך למקום הקרבת קרבנות, ונוצר הצורך ליצור איזון ותזכורת למזבח בלי קרבנות ע"י הוספת מזבח הזהב בקודש פנימה. הרי לנו "ויחלוקו" של פרשת תצווה ופשרה בין השיטות שהמשכן קדם והשיטות שמעשה העגל קדם. וכבר קשרנו הצעה זו לדברי הרמב"ם במורה נבוכים הנ"ל ולפירושי אבן עזרא ורמב"ן בדברינו [מזבח הזהב – מזבח הקטורת](#) בפרשת תצווה.

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים 1: למחלוקת משכן קודם או חטא העגל קודם יש השלכה רבה על שני נושאים מרכזיים משיקים: שבירת הלוחות והאוהל הזמני שבנה משה. (מלבד עצם המחלוקת גופא האם המשכן הוא ב'כוונה ראשונה' כלשון הרמב"ם, או 'כוונה שנייה'). בשיטת אבן עזרא / רמב"ן וסיעתם מקבלים שני נושאים אלה העצמה גדולה. בשבירת הלוחות, משה שובר גם את הציווי על המשכן, כאשר הוא כבר יודע שיש ציווי כזה. והרי המשכן ניתן לעדות ולכפרה! אבל לא בתנאים האלה, יאמר משה. כך גם עניין הקמת האוהל הפרטי ע"י משה, כאשר הוא יודע כבר שיש תכנית לאוהל מועד כללי ועם זאת, לא נמנע מלהקים אותו ולהשתמש באותו השם. לנושא הראשון הקדשנו דף בשם [אשר שיברת](#) בפרשת כי תשא. על הנושא השני הרחבנו בדברינו [אוהל מועד הכללי והפרטי](#) בפרשת ויקרא. אליבא שיטת רש"י וסיעתו, שני נושאים אלה הם בעלי עוצמה מוקטנת.

מים אחרונים 2: אפשר שנושא הקדמת המשכן לתקופת המדבר קשור גם לנושא של נתינת התורה במדבר ולא בארץ ישראל. ראו שני דפים בנושא זה: [מתן תורה וארץ ישראל](#) בפרשת יתרו וכן [תורה ומדבר](#) בפרשת במדבר. משניתנה התורה, שוב אי אפשר היה לעכב את הקמת המשכן. וזה נושא בפני עצמו שיכול להשתלב בשתי השיטות.

מים אחרונים 3: שיטת רש"י המקדימה את חטא העגל לציווי על המשכן, היא חלק משיטתו הרחבה יותר לגבי מבנה החצי השני של ספר שמות. ראו על כך בדברינו [מבנה ספר שמות עפ"י רש"י](#) בפרשה זו. ולשיטת רמב"ן יש לכאורה סיוע גדול מהמקרא בציווי על הארון נאמר: "וְנָתַתְּ אֶל הָאָרוֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ" (שמות כה טז), ציווי שחוזר גם במעשה הכפורת: "וְנָתַתְּ אֵת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרוֹן מִלְמַעְלָה וְאֶל הָאָרוֹן תִּתֵּן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ" (שם שם כא). הרי שהציווי על המשכן שבפרשת תרומה היה לפני מתן הלוחות והורדתם (ראו שמות לא יח). ומה יאמר רש"י? שמדובר בלוחות השניים?

שמאפיין את תקופת השופטים ובית ראשון, התחיל כבר במדבר ובימי משה. זאת ועוד, ראו הציווי על איסור שחוטי חוץ בפרק יז בספר ויקרא שהוא מופנה אל הכהנים: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר: אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז בַּמִּחְנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחְנֶה וְכוּ'". הכהנים מופקדים לא רק על עבודת הקודש פנימה, אלא גם על מניעת הקרבנות מחוץ למשכן ושלא לשם ה'! גם במות יחיד לשם ה'. תפקיד הכהונה איננו רק "לשמש בקודש" ולספק "שירותי" כפרה וקדושה לבאים אל המשכן / מקדש. תפקידה גם לצאת החוצה, לראות כיצד נוהג העם ולחנך אותו לכתחילה. וכבר הרחבנו לדון המדרש זה בדברינו [הלכת שחוטי חוץ](#) בפרשת אחרי מות. ובין כך וכך, הרי לנו עוד פירוש לאמירה "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו".